

hadműveleti csoportosítását, amit Móric nagyon jól értékelt.

Úgy látszik tehát, hogy az adott erőviszonyok mellett, az adott katonapolitikai helyzetben Eger magára hagyása helyes katonai döntés volt, amelyet jelentős — vagy talán döntő — részben a magyar rendek nemtörődőmsége is kikényszerített.

Szántó Imre monográfiája az egri várvédelem eddig legigényesebb feldol-

gozása, hadtörténetírásunk régi adóssága. Ha a bécsi katonapolitika egyes kérdéseiben vitathatjuk is álláspontját, fő céljának: a védelmi harctevékenység tisztázásának teljes mértékben eleget tett. Felhasznált forrásai — különösen a bécsi Kriegsarchiv anyaga — pedig lényegesen bővítik eddigi ismereteinket. Mindezt kiemelve méginkább sajnálhatjuk a könyv méltatlanul kis példányszámú kiadását.

M. E.

NORBERT MÜLLER:

WEHRMACHT UND OKKUPATION 1941—1944*

(Berlin, Deutscher Militärverlag, 1971., 365 p.)

A Német Demokratikus Köztársaság katonai kiadója 1971 végén a potsdami Hadtörténelmi Intézet rendkívül érdekes és értékes monográfiáját adta ki. A szerző, *Norbert Müller*, az első marxista összefoglalását és elemzését adja a hitlerista Wehrmacht és általában a katonai szervek vezetésének a Szovjetunió elleni agresszió előkészítésében és végrehajtásában játszott szerepéről, valamint a szovjet területek megszállásában való részvételéről a Szovjetunió elleni hitlerista támadástól a német csapatoknak a szovjet területről történt kiűzéséig.

Bár a második világháború befejeződésétől több mint negyedszázad telt el, ez a téma egyáltalán nem vesztett időszerezéséből. Sőt, történelmi szükségesség a német imperializmus szovjetellenes stratégiájának mind mélyebb feltárása és katonai eszközeinek, szervezeteinek szerepét értékelő elemző munka elvégzése. Annál is inkább, mivel a német imperializmusnak a népek ellen elkövetett bűntettek problematikája mind a marxista, mind a polgári történetírásban ismét a figyelem homlokterébe került. Határozott törekvések észlelhetők nemcsak a Német Szövetségi Köztársaság, de általában az impe-

rialista országok politikusai, történészei és filozófusai részéről is a hitlerista katonai szervek, elsősorban a Wehrmacht bűnösségének kétségbe vonására.

A szerző munkáját a Szovjetunió elleni hitlerista agresszió és megszállás története feldolgozásának szenteli.

Ennek során azonban — helyesen — túllép a kitűzött kereteken és átfogó képet tár az olvasó elé a hitlerista hadvezetés egész agressziós és megszálló stratégiájáról, a megvalósítására hivatott katonai szervek szerepéről a megszállt területek gazdasági kifosztásában, a tömeges terror végrehajtásában, milliók kényszermunkára, megsemmisítő táborokba való hurcolásában — vagyis a „felperzselt föld” politikájának következetes érvényesítésében betöltött funkciójáról.

Norbert Müller — éles ellentétben a polgári történetírókkal — a dokumentumokra, korabeli parancsokra, irányelvekre stb. támaszkodva hitelesen ábrázolja a Wehrmachtnak, a hitleri rendszer egyik fő erőszakszervezetének feladatkörét, parancsnokainak kivételes hatalmát a megszállt területeken. Bizonyítékokkal támasztja alá a következtetést: a Wehrmachtnak, mint testületnek és az egyes katonai személyeknek

* A Wehrmacht szerepe a szovjet területek megszállásában.

a vétkességét a megszállási büntettekben, konkrétan a szovjet területek gazdasági kirablásában, a civil lakosság elleni tömeges megtorlásokban.

Az adott keretek között nincs mód a szerző ténybeli közléseinek és levezetett okfejtéseinek értékelésére, melyekkel teljes mértékben egyetérték. A monográfia szerkezeti felépítésének és ennek során a tartalomnak általános vázolója segítséget ad a szerző által felvetett problémák ismertetésére. A munka négy fő részből és ezen belül több alfejezetből áll. A négy fő problémakör tárgyalását a *kapitalista Európa és a Szovjetunió helyének a fasiszta német imperializmus hódító terveiben* való meghatározása nyitja meg. E téma keretében a szerző két alfejezetet szentel az európai fasiszta „új rend” fő jellemvonásainak bemutatására a második világháború kezdeti szakaszában, majd konkrétan bizonyítja, hogy a német imperializmus hódító stratégiájának éle a Szovjetunió ellen irányult.

A második kérdéscsoport címe *A Wehrmacht és vezető szerveinek szerepe a Szovjetunió elleni megszálló program előkészítésében és végrehajtó szerveinek működése a „villámháborús hadászat” kudarcaig*. A szerző itt négy alfejezetben foglalkozik a fasiszta Németország agressziós és megszálló céljaira, katonai vezető szerveinek szerepével ezek tervezésében és kidolgozásában; a fasiszta kényszer-rendszer létrehozásával az ideiglenesen megszállt szovjet területeken; bemutatja az állammonopolista rablórendszer és katonai szerveinek működését, valamint a Wehrmacht részvételét a szovjet civil lakosság elleni tömeges bűncselekményekben a háború kezdeti szakaszában.

A harmadik problémakörrel foglalkozó részben az olvasó megismerkedhet a hitlerista *katonai szervek tevékenységével az 1941–1942-es években a fasiszta rabló és elnyomó politika hatékonyságának fokozásában*. Ezen belül Norbert Müller öt fontos kérdés részletes elemzésére vállalkozott. Megvilágítja, hogyan hatott vissza a megszálló rendszerre az ideiglenesen megszállt szovjet területeken a fasiszta Németország háborús helyzetének alakulása; hogyan működtek közre a katonai szervek a gazdasági kirablásra irányuló intézkedések hatékonyságának biztosításában; milyen szerepet töltött be a Wehrmacht a szovjet állampolgárok

Németországba való kényszermunkára deportálásában; hogyan használták fel a lakosságot a fasiszta csapatok hadművelési területén levő hadiüzemekben. Végezetül Norbert Müller bebizonyítja, hogyan hiúsult meg a hitlerista vezetés minden arra irányuló kísérlete, hogy a tömeges terror fokozása mellett a politikai és szociális demagógiát is a megszállási rendszer erősítésére használja fel.

Nem kevésbé izgalmas kérdéseket fejezget a könyv szerzője a negyedik problémakörben. Itt a katonai szervek fokozott szerepével foglalkozik a megszálló rendszer befejező szakaszában, az 1943 őszétől 1944 tavaszáig nyaráig terjedő időszakban. Az olvasó számos ismert tényről új összefüggésben kap felvilágosítást. A negyedik fejezet négy alfejezetén belül a szerző új ismereteket nyújt a fasiszta Németország válságának további mélyüléséről, megszálló rendszerének felbomlásáról a még uralma alatt tartott szovjet területeken. Feltárja a Szovjetunióból visszavonuló fasiszta csapatok mérhetetlen vandalizmusát, amely a „felperzselt föld” politikájának utolsó felvonásként zúdított a szovjet emberek százezreire hallatlan szenvedéseket. A szerző külön kitér a szovjet lakosság tömeges elhurcolására irányuló intézkedésekre, melyek értelmi szerzői és végrehajtói katonák voltak, és sorban feltárja azokat a gyilkosságokat, amelyeket a szovjet hazafiak ellen hajtottak végre a fasiszta csapatok menekülése során. E kérdésnél Norbert Müller rámutat azokra a törekvésekre, melyek a fasiszta német imperializmus által elkövetett háborús bűncselekmények elkenésére irányulnak.

A könyv függelékében tizenhárom, a témával kapcsolatos dokumentum szövege található, melyeket 1941. március 13. és 1944. június 4. között adtak ki.

Értekes és a téma iránt érdeklődők számára hasznos a mellékelt forrás- és irodalomjegyzék. A szerző által felhasznált levéltári források és marxista feldolgozásokon kívül felhívja a figyelmet számos, többségében hozzáférhető burzsoá könyvészeti és folyóirat anyagra, köztük egykori hitlerista vezetők emlékiratára.

A monográfia név- és helységmutatóval zárul.

Említésre méltó a könyv három illusztrációja is. A 9. oldalnál elhelyezett

vázlat a hitleristák által megszállt szovjet területekről nyújt áttekintést. A másik vázlat a hitleristák kelettel foglalkozó hadigazgatási szervezetének felépítését és szovjetunióbeli területi megszállását szemlélteti (144 o.). Végül a 192. oldalnál levő illusztráció a fasiszták által megszállt szovjet területek felszabadításának sematikus vázlatát

adja az 1941—1942-es téli időszakról a szovjet hadsereg 1944-es hadjáratáig.

Norbert Müller munkája nélkülözhetetlen mindazoknak, akik mélyrehatóbban kívánják megismerni a második világháború és ezen belül a Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújának történetét.

Godó Ágnes

KÜLFÖLDI HADTÖRTÉNELMI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE

VOENNO ISZTORICSESZKIJ ZSURNAL (Szovjetunió) 1971. 10—12. sz. — Az 1971. évi utolsó három szám jelentősebb tanulmányai szinte kizárólag általánosító, elméleti jellegűek, vagy a hadtudomány egy-egy kérdésével foglalkoznak. Első helyen említjük meg V. ZEMSZKOV: „A hadászati tartalékok létrehozásának és felhasználásának néhány kérdése” (10 sz. 12—19. o.) c. munkáját. Egy hónappal a német támadás előtt a Hadügyi Népbiztosság és a vezérkar egy sor intézkedést fogantatosított abból a célból, hogy nagy hadászati tartalékokat hozzon létre a nyugati katonai körzetek mögött. Az 1941. május 13-i direktíva úgy intézkedett, hogy a 19., 21. és a 22. hadsereg az észak-kaukázusi, a Volga menti és az uráli katonai körzetből, a 25. lövészhadtest pedig a harkovi körzetből vonuljon a Nyugati-Dvina és Dnyeper vonalára. A 16. hadsereget a Bajkálon túlról helyezték át Ukrajnába. Ezek az erők alkották volna a 20., 24. és a 28. hadsereggel együtt a Szovjet Fegyveres Erők második lépcsőjét, amelynek feladata az első lépcső tevékenységének kifejlesztése lett volna. Ezeket a tartalékokat azonban nem a terv szerinti ellentámadásra, hanem védelemre kellett felhasználni. Mivel július elején már csak a 16., 24. és a 28. hadsereget nem vetették be, sürgősen új tartalékokat kellett tehát létrehozni. Ezek a háború eső szakaszában főként új alakulatok felállítása útján jöhettek létre, mert a veszélyeztetett határvidékekről nem lehetett elvonni az erőket. Az 1941. nyári—ősz-i hadjáratban

a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása tartalékából 291 hadosztályt és 94 dandárt irányítottak az arcvonalra.

A továbbiakban a szerző részletesen elemzi a tartalékok felhasználását az első szakasz hadműveleteiben. A háború második szakaszában ezeket főként az arcvonalról kivont egységek-ből és kisebb részben új alakulatokból képezték. A háború harmadik szakaszában a főhadiszállás tartalékait lényegében már csak a harcól kivont hadtestekből, hadseregekből, esetenként egész frontokból hozták létre. (Pl. a krími és a karéliei hadműveletek befejezése után tartalékba helyezték a 4. Ukrán és a Karéliei Frontot.) Befejezésül a szerző megállapítja, hogy a Nagy Honvédő Háború tapasztalatai alapján korszerű háborúban nem lehet sikeres harcot vívni nagy hadászati tartalékok és azok mesteri felhasználása nélkül. A szovjet főparancsnokság tartalékából 1022 lövészhadosztályt, 249 lövész- és 264 harcoksidandárt használtak fel.

Ugyancsak általánosító jellegű A. SZIDORCSUK: „A csapatok harctevékenysége nagyvárosok elfoglalása idején” (10. sz. 20—27. o.) c. tanulmánya. A nagyvárosokban folytatott támadóharc a harctevékenység egyik legbonyolultabb formája, mely gondos előkészítést igényel. A nyílt terepen folyó harctól eltérően, itt rendkívül lelassul a támadás üteme, csökken a mélység és az arcvonal szélessége. Az 1936. évi harcászati szabályzat, valamint az 1939-es szabályzattervezet megköveteli az összefegyvernemi magasabbegységek